ePublishing

EKT ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

The Greek Review of Social Research

Vol 145 (2015)

145 B´

From postfeminist discourse to postfeminist sexism: The case of duckface photos

Ευάγγελος Λιότζης

doi: 10.12681/grsr.10209

Copyright © 2016, Ευάγγελος Λιότζης

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0.

To cite this article:

Λιότζης E. (2016). From postfeminist discourse to postfeminist sexism: The case of duckface photos. *The Greek Review of Social Research*, *145*, 89–115. https://doi.org/10.12681/grsr.10209

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 24/04/2024 15:28:49

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 145 Β΄, 2015, 89-115

Ευάγγελος Λιότζης[*]

ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΤΑΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΟ ΛΟΓΟ ΣΤΟΝ ΜΕΤΑΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΟ ΣΕΞΙΣΜΟ

Η περίπτωση των *duckface* φωτογραφιών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο μεταφεμινισμός, ως ένα διακριτό πολιτισμικό φαινόμενο, αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί πεδίο αντιπαράθεσης τόσο εντός της επιστημονικής και φεμινιστικής σκέψης όσο και στη δημόσια συζήτηση γενικότερα. Οι συγκεκριμένης δομής φωτογραφίες τύπου «σουφρωμένα χειλάκια» (duckface) αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα αναπαραγωγής μιας εκδοχής του μεταφεμινιστικού Λόγου στο σύγχρονο επικοινωνιακό περιβάλλον. Μέσω της εν λόγω περίπτωσης, επιδιώκεται να προσδιοριστεί η συμβολή της μεταφεμινιστικής αισθητικής στην αναπαραγωγή ενός «μεταφεμινιστικά προσανατολισμένου σεξισμού».

Λέξεις κλειδιά: *φεμινισμός, μεταφεμινισμός, σεξισμός*

Ο μεταφεμινισμός αναφέρεται τόσο σε μια ιστορική στιγμή όσο και σε ένα πολιτισμικό φαινόμενο που χρονολογείται από τη δεκαετία του 1980, και στην οποία κυριαρχεί ένα κλίμα όπου τα φιλελεύθερα φεμινιστικά ιδεώδη της ατομικής αυτονομίας, της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας επιλογής θεωρούνται πια «κοινή λογική». Συνεπώς οι φεμινιστικές εκστρατείες για τα αναπαραγωγικά δικαιώματα, την ισότητα των αμοιβών και των ίσων ευκαιριών απασχόλησης θεωρούνται πλέον «άνευ αντικειμένου», διότι κρίνεται ότι όλα αυτά τα

[*]Δρ, Διαπιστευμένος Λέκτορας, Πανεπιστήμιο του Derby, e-mail: evliotzis@media.uoa.gr

αιτήματα έχουν επιτευχθεί (Gormley, 2009). Αν και ο μεταφεμινισμός αρχικά αντιμετωπίστηκε και προσδιορίστηκε ως μια αντιφεμινιστική τάση (Sarikakis and Tsaliki, 2011, σελ. 111), πρέπει να σημειωθεί ότι οι γυναίκες στον δυτικό κόσμο αυτή την περίοδο δεν είχαν μόνο να «καταστείλουν» τη σεξουαλικότητα και θηλυκότητά τους προκειμένου να πετύχουν στον κόσμο ενός άνδρα, αλλά και να περιορίσουν τον «ανδρισμό» τους, προκειμένου να συνεχίσουν να «πετυχαίνουν» μέσα στη ζωή του γάμου και της οικογένειας ως «γυναίκα-θηλυκό» (Winship, 1983, σελ. 62).

Με όρους μεταφεμινισμού ή αλλιώς φεμινισμού τρίτου κύματος, η κατανόηση της σεξουαλικής ταυτότητας δε συνιστά μόνο μια απομυθοποίηση των πατριαρχικών ορισμών της «σωστής» γυναικείας συμπεριφοράς, αλλά και των ορισμών του δεύτερου κύματος περί «ενδεδειγμένων συμπεριφορών» (Munford, 2009, σελ. 191). Για παράδειγμα, το τρίτο κύμα φεμινισμού αναγνωρίζει πλήρως την ικανότητα ενός κοριτσιού στην εφηβεία να βιώνει τη σεξουαλικότητά του σε περιστάσεις που δεν χαρακτηρίζονται από εκμετάλλευση ή πρόδηλα άνιση κοινωνική θέση και δύναμη (Karlyn, 2006, σελ. 463). Αξίζει δε να σημειωθεί η επιφύλαξη της McRobbie (2009a, σελ. 126) αναφορικά με τη χρήση του όρου «τρίτο κύμα φεμινισμού», όρο τον οποίο αποδέχεται μόνο επί τη βάσει μιας αυτο-περιγραφής ενός διαδικτυακά βασιζόμενου φεμινιστικού ακτιβισμού και γραφής. Αυτό διότι συνολικά η γραμμική αφήγηση των κυμάτων φεμινισμού οδήγησε την τελευταία στον περιορισμό της ανάδειξης των πολύπλοκων φεμινιστικών ιστοριών και των πολλαπλών φεμινιστικών νεωτεροικοτήτων. Σημειωτέον, ως πρώτο κύμα φεμινισμού είθισται να αναφέρεται το φεμινιστικό κίνημα του 19ου αιώνα έως και τις αρχές του 20ού, που εστίασε στην απόκτηση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων για τις γυναίκες και, κυρίως, στο δικαίωμα της ψήφου, ενώ το δεύτερο φεμινιστικό κύμα διεκδικήσεων λαμβάνει χώρα από τη δεκαετία του 1960 έως περίπου τις αρχές του 1990 με στόχο την ισότιμη αναγνώριση των γυναικών σε κάθε πεδίο της πατριαρχικά οριζόμενης κοινωνικής ζωής και την ανεξαρτησία τους σε μια σειρά από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αιτήματα.

Τούτων δοθέντων, με την παρούσα εργασία επιχειρείται μέσω της περίπτωσης των φωτογραφιών τύπου «σουφρωμένα χειλάκια» (duckface) να εννοιολογηθεί ένα πιο περιγραφικό είδος σεξισμού, προκειμένου να αποτυπώσει μια σειρά από σύγχρονες εκφάνσεις της πατριαρχικής λογικής περί ενδεδειγμένων συμπεριφορών. Με άλλα

λόγια, με αφορμή τις καθημερινές επικριτικές και μειωτικές αντιμετωπίσεις των γυναικών που επιλέγουν να αναρτήσουν φωτογραφίες τύπου *duckface* σε ψηφιακά δίκτυα, γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχθεί η συσχέτιση της ανδροκρατικού προσανατολισμού συζήτησης περί του τι είναι κοινωνικά επιτρεπτό, με τη μεταφεμινιστική αισθητική της αυτονομίας. Στη βάση αυτή, στο πρώτο μέρος του άρθρου επιχειρείται μια παρουσίαση του μεταφεμινισμού που βασίζεται κυρίως στη σύνδεση και σύνθεση του επιδραστικού έργου τριών πολύ σημαντικών διανοητριών στον χώρο των σεξουαλικοτήτων – της Feona Attwood, της Rosalind Gill και της Angela McRobbie. Το δεύτερο μέρος επικεντρώνεται στη διάσταση του μεταφεμινισμού που ενδιαφέρει την παρούσα εργασία, δηλαδή τη μετάβαση από τη σεξουαλική αντικειμενοποίηση (objectification) στη σεξουαλική υποκειμενοποίηση (subjectification), κυρίως μέσα από το πρίσμα της διαπερατότητας των πορνογραφικών συμβάσεων στην καθημερινή κουλτούρα. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος, επιδιώκεται η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του μεταφεμινιστικού σεξισμού, ο οποίος προκρίνεται ως ένας πιο δόκιμος τρόπος να αποδοθούν ορισμένες, συχνά λανθάνουσες, όψεις και πλευρές του σύγχρονου σεξισμού.

1. Ο ΜΕΤΑΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ ΩΣ ΔΙΑΚΡΙΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Ο μεταφεμινισμός, σύμφωνα με την McRobbie (2004a και 2006), είναι μια ενεργή διαδικασία με την οποία τα φεμινιστικά κέρδη της δεκαετίας του 1970 και του 1980 υπονομεύθηκαν μέσω της ρητορικής ότι η ισότητα έχει επιτευχθεί, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ολόκληρο ρεπερτόριο νέων εννοιών, που στον πυρήνα τους βρίσκεται η άποψη ότι ο φεμινισμός δεν είναι πλέον απαραίτητος – ειδικά για τις νεαρές γυναίκες που πρέπει να κρατούν μια απόσταση από αυτόν, για το καλό της κοινωνικής και σεξουαλικής τους παρουσίας και αναγνώρισης. Στη βάση αυτή, η McRobbie τόνιζε ότι κύριο χαρακτηριστικό του μεταφεμινιστικού Λόγου είναι η «διπλή εμπλοκή» (double entanglement) φεμινιστικών και αντιφεμινιστικών ιδεών (2004a). Πιο αναλυτικά, είναι μια βολονταριστικού χαρακτήρα απόδοση ιδιοτήτων φορέα δράσης (agency) στις γυναίκες, η οποία όμως, ως δυνατότητα απόλυτης ελευθερίας επιλογών γίνεται προκειμένου να υιοθετήσουν ξανά μια παραδοσιακού τύπου θηλυκότητα. Είναι, σε ένα πιο γενικό επίπεδο, η εγχάραξη νεοφιλελεύθερων αξιών σε σχέση με

το φύλο και τη σεξουαλικότητα, παράλληλα με την αποδοχή μιας φεμινιστικής αντίληψης της πραγματικότητας που, αν και αποτελεί κομμάτι μιας «κοινής λογικής», εντούτοις προκαλεί φόβο, μίσος και προσπάθειες απαξίωσης και αποδόμησης. Με όρους Butler (1988, σελ. 521), η διπλή εμπλοκή συνιστά τόσο μια «επιτέλεση» (doing), όσο και μια «αναίρεση» (undoing) του φεμινισμού (McRobbie, 2004a, σελ. 255).

Στην ίδια κατεύθυνση, η Gill (2007a, σελ. 1) θεωρεί ότι ο μεταφεμινισμός, είτε εκληφθεί ως ιστορική φάση είτε ως αντίδραση ενάντια στην παραδοσιακή φεμινιστική πολιτική είτε ως επιστημολογική στροφή στη φεμινιστική θεωρία, χαρακτηρίζεται από μια «εξαιρετική αντιφατικότητα», που αναδεικνύεται τόσο σε κριτικά προσανατολισμένα επιστημονικά κείμενα, όσο και στο πεδίο της λαϊκής/δημοφιλούς κουλτούρας. Γι' αυτό και ο μεταφεμινισμός δεν θα πρέπει να γίνεται αντιληπτός ως μια επιστημολογική οπτική, ούτε ως μια ιστορική στροφή ή φάση, ούτε όμως και ως αντίδραση με προδιαγεγραμμένα τα νοήματά του (2007b, σελ. 148). Θα πρέπει, τουναντίον, να κατανοείται ως μια «διακριτή αντίληψη/αισθαντικότητα» (distinctive sensibility), που αποτελείται από μια σειρά αλληλένδετων στοιχείων όπως η εστίαση στο σώμα και στη σεξουαλικότητα ως βασικό κομμάτι της θηλυκότητας, η μετάβαση από τη σεξουαλική αντικειμενοποίηση στη σεξουαλική υποκειμενοποίηση, η έμφαση στην αυτοεπιτήρηση, στον αυτοέλεγχο και την αυτοπειθαρχία, η έμφαση στην ατομικότητα, την επιλογή, την ελευθερία και την ενδυνάμωση, η κυριαρχία ενός προτύπου αλλαγής και αυτο-διαμόρφωσης, και η αναβίωση των ιδεών περί «φυσικών» σεξουαλικών διαφορών στη βάση της συμπληρωματικότητας των δύο φύλων (στο ίδιο, σελ. 149-59). Σε αυτά θα πρέπει να προστεθούν και η θεώρηση ως δεδομένων των φεμινιστικών ιδεών και κατακτήσεων, παράλληλα με μια σφοδρή άρνηση του φεμινισμού (2009, σελ. 346). Πρόκειται για μια προσέγγιση που καταφέρνει να αναδείξει την αντιφατικότητα των μεταφεμινιστικών Λόγων (discourses) και την από κοινού εμπλοκή τόσο φεμινιστικών όσο και αντιφεμινιστικών όψεων στο εσωτερικό του (2007b, σελ. 149), αλλά και τις διαστάσεις του μεταφεμινισμού ως απάντηση σε παλαιότερους φεμινιστικούς Λόγους, που τον καθιστούν μια ευδιάκριτα νέου τύπου αντίληψη (στο ίδιο, σελ. 163).

Έτσι, μπορεί ο μεταφεμινισμός να υποστηρίζει με θάρρος ότι οι γυναίκες έχουν ενεργή, πολιτική και μη, υποκειμενικότητα, αλλά ο κύριος χώρος στον οποίο αυτή αναγνωρίζεται και νομιμοποιεί-

ται είναι μέσα στις μεμονωμένες καταναλωτικές συνήθειες και στο πλαίσιο της ευρύτερης καταναλωτικής κοινωνίας. Η αντίφαση εδώ έγκειται σε αυτή την ίδια τη δυναμική, όπου οι αναπαραστάσεις των γυναικών φαίνονται σε κάποιες όψεις της σύγχρονης δημόσιας σφαίρας να είναι πιο «θετικές/αποδεκτές», αλλά φαίνονται εξίσου ότι είναι και μέρος μιας επιθετικής στρατηγικής του χώρου της αγοράς, και όχι ενδείξεις κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών στις σχέσεις των δύο φύλων (Banet-Weiser and Portwood-Stacer, 2006, σελ. 260). Υπό αυτή την έννοια, ο μεταφεμινισμός θεωρείται μια αναθεώρηση του φεμινισμού που ενθαρρύνει τον ιδιωτικό, καταναλωτικό τρόπο ζωής παρά την καλλιέργεια μιας επιθυμίας για δημόσια ζωή και πολιτικό ακτιβισμό (Vavrus, 2010, σελ. 223). Γι' αυτό και για την McRobbie (2008b, σελ. 548) θα πρέπει να ενεργοποιηθεί εκ νέου η φεμινιστική κριτική της καταναλωτικής κουλτούρας, έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί ο όλο και πιο ισχυρός ρόλος που διαδραματίζουν οι δυνάμεις της νεοφιλελεύθερης και παγκοσμιοποιημένης αγοράς για τις νέες γυναίκες και τα κορίτσια. Χωρίς μια τέτοια ανανεωμένη εστίαση υπάρχει ο κίνδυνος, σύμφωνα με την τελευταία, του «συνένοχου εφησυχασμού», της επιδερμικής σύνδεσης του φεμινιστικού λόγου με τους διάφορους ηθικούς πανικούς (moral panics) και της παρεπόμενης περιθωριοποίησης του φεμινιστικού κινήματος και των οργανώσεών του.

Γενικότερα, παρατηρείται μια ισχυρή σχέση και σύνδεση του μεταφεμινισμού με τον νεοφιλελευθερισμό, κυρίως στη βάση της έμφασης και της εστίασης στο σύγχρονο εξατομικευμένο υποκείμενο ως άτομο (Gill, 2007b, σελ. 163-4). Η σημασία της χρήσης του όρου «νεοφιλελευθερισμός» στην κοινωνικοπολιτισμική ανάλυση έγκειται στην επέκταση της λογικής της αγοράς σε όλους τους άλλους τομείς της ζωής, με τα άτομα εδώ να λογίζονται ως δρώντα υποκείμενα (actors), των οποίων η «ηθική αυτονομία» μετριέται από την ικανότητά τους για αυτο-συντήρηση, αυτο-φροντίδα, προσαρμογή και ευελιξία στις σύγχρονες συνθήκες (Gill and Arthurs, 2006, σελ. 445). Εδώ ο μετασχηματισμός, η μετατροπή και η αλλαγή δεν βρίσκονται απλώς στο επίκεντρο της καταναλωτικής κουλτούρας που προωθούν οι δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς, αλλά αποτελούν βασικά συστατικά στοιχεία της δυτικής νεωτερικότητας. Πιο συγκεκριμένα, ο στόχος για μεταμόρφωση και αναζήτηση νέων εμπειριών, αισθήσεων και στυλιζαρισμένης εμφάνισης αποτελεί σύστοιχο της καταναλωτικής κουλτούρας του 20ού αιώνα (Featherstone, 2010, σελ.

200-201), με το περίφημο *lifestyle* να γίνεται ένα σημαντικό μέσο διαμόρφωσης της ατομικότητας, της αυτοέκφρασης και της «στυλιστικής αυτοσυνειδησίας» (stylistic self-consciousness) για όλους (2007, σελ. 84). Όπως αναφέρει και η Sarikakis (2011, σελ. 117), η άνοδος του νεοφιλελευθερισμού και η επικράτηση του ύστερου καπιταλισμού φαίνεται να ξαναγράφει τις φεμινιστικές αφηγήσεις είτε ως «βιωμένες ουτοπίες» είτε απλώς ως διαφημιστικά σενάρια.

Σε αυτό το υστερο-νεωτερικό πλαίσιο λειτουργίας του καπιταλισμού, το μοντέλο της «νέας, αυτόνομης και διεκδικητικής γυναίκας» έχει καταστεί το κυρίαρχο και πλέον αντιπροσωπευτικό πρότυπο για τις νέες γυναίκες (Gill, 2003, σελ. 105· Attwood, 2006, σελ. 86). Πρόκειται για την περίπτωση της φιγούρας μιας «νέας γυναίκας», ενός τύπου «ναρκισσιστικού επαγγελματία» που αντιπροσωπεύει και συμβολίζει τη γυναικεία ανεξαρτησία, την αυτο-διαμόρφωση του στυλ και την κατανάλωση σε ένα ρευστό και σχετικιστικό ηθικό κοινωνικό πλαίσιο (Radner, 1995, όπως αναφέρεται στο Attwood, 2005a, σελ. 397). Η δε έννοια του διφορούμενου και της αμφιθυμίας γίνεται εδώ ένα σημαντικό εργαλείο για τη διαπραγμάτευση αντιθετικών ταυτοτήτων – με τις γυναίκες να είναι ελκυστικές χωρίς να προσπαθούν να τραβήξουν τα βλέμματα επάνω τους, «να είναι σέξι αλλά όχι υπερβολικά σεξουαλικές» (2007b, σελ. 242). Έτσι, η κατασκευή του «νεο-φιλελεύθερου θηλυκού υποκειμένου» συνεπάγεται και την επικράτηση της άποψης ότι το σεξ αποτελεί ένα «στυλάτο» και κομψό μέσο για τη δημιουργία ταυτότητας, καθώς και απαραίτητο ζητούμενο για την ατομική ολοκλήρωση (2006, σελ. 86). Με άλλα λόγια, η σύγχρονη δόμηση της σεξουαλικότητας ως ταυτότητα, πηγή ηδονισμού και εστία θεάματος συνδέεται με την πολιτισμική προώθηση, από συγκεκριμένους φορείς της αγοράς, της διαφήμισης και των μέσων μαζικής επικοινωνίας, μιας μονολιθικής αντίληψης για το σεξ ως διασκέδαση και ως τρόπο ζωής – η οποία όμως ως έκφραση κοινής αισθητικής ανάγεται, κατά τη διαδικασία αυτή, σε μια νέα μορφή ηθικής τάξης πραγμάτων (2007a, σελ. 450).

Σύμφωνα με τη Boynton (2003, σελ. 2-7, όπως αναφέρεται στο Attwood, 2005b, σελ. 91), το σεξ εδώ απευθύνεται στις γυναίκες κυρίως από την άποψη της αυτο-βελτίωσης, του ρομαντισμού και των σχέσεων, με τις προσπάθειες των «ειδικών» να επικεντρώνονται στο ετεροφυλόφιλο ζευγάρι και στην κρεβατοκάμαρά του, όπου το σεξ γίνεται ένας κατάλογος των δραστηριοτήτων και συμπεριφορών που «πρέπει» να εκτελεστούν προκειμένου να επιτευχθεί ένα συγκε-

κριμένο αποτέλεσμα. Αυτό είναι βραχυπρόθεσμα η διείσδυση και ο οργασμός, μακροπρόθεσμα μια πιο «ικανοποιητική» θέση για τη γυναίκα στο πλαίσιο της προσωπικής της σχέσης. Το σεξ δηλαδή εδώ είναι μια διαδικασία που, κατά βάση και πέρα από τις ηδονιστικές του διαστάσεις, πραγματοποιείται έτσι ώστε οι γυναίκες να αισθανθούν ελκυστικές, να διατηρήσουν τις σχέσεις τους, να εκφράσουν την φροντίδα τους και να «ελέγξουν», εντέλει, τους άνδρες τους. Όπως λέει χαρακτηριστικά και η Attwood (2005b, σελ. 91), είναι μέρος μιας μεταφεμινιστικής διαχείρισης της θηλυκότητας. Αυτή η νέα μεταφεμινιστική σεξουαλικότητα για τη Sonnet (1999, σελ. 180) είναι ένας δείκτης της συνεχιζόμενης στέρησης πολιτικών δικαιωμάτων του γυναικείου σεξουαλικού εαυτού – μια διάσπαση τόσο βαθιά, ώστε αυτός να μπορεί να εμπορευματοποιηθεί και να προσφερθεί για κατανάλωση με τους ίδιους όρους που η ριζοσπαστική φεμινιστική ανάλυση έχει επικρίνει την «ανδρικής αφήγησης, κυρίαρχη, σκληρή πορνογραφία». Σύμφωνα με αυτή την κριτική, η έμφυλη ατζέντα που προτρέπει τη γυναικεία σεξουαλικότητα μόνο σε «έκφραση» καταφέρνει να συνδέσει όλο και πιο αποφασιστικά το παιχνίδι της έμφυλης εξουσίας με το πεδίο της ανδρικής σεξουαλικής όρεξης (στο ίδιο, σελ. 181).

Στην ίδια λογική κινείται και η Gill (2007a, σελ. 258), που θεωρεί ότι ο ναρκισσισμός που εκφράζεται μέσα από τις παραπάνω κατασκευές γυναικείων ταυτοτήτων και πρακτικών λειτουργεί υπέρ της προώθησης ενός γυναικείου φορέα δράσης, που βασίζεται στη διαμόρφωση ενός υποκειμένου που μοιάζει και παραπέμπει στην ετεροσεξουαλική (heterosexual) ανδρική φαντασίωση, και κυρίως αυτή που απαντάται στις κυρίαρχες μορφές της ανδρικά προσανατολισμένης πορνογραφίας. Ενώ, δηλαδή, η μεταφεμινιστική δημοφιλής κουλτούρα συνιστά μια προοδευτική διέξοδο σε μια σειρά από ζητήματα, φαίνεται ότι ταυτόχρονα προωθεί και μια εντατικοποίηση της ετεροσεξουαλικής αυτο-επιτήρησης (Jackson and Westrupp, 2010). Έτσι, αν και φεμινιστικές αξίες όπως το δικαίωμα στον καθορισμό της σεξουαλικότητας, η σεξουαλική απελευθέρωση και η προσωπική ενδυνάμωση ενσωματώνονται στη μεταφεμινιστική «κουλτούρα του πρόστυχου» (raunch culture) (Levy, 2005), η άνοδος της οποίας δε σηματοδότησε το τέλος του φεμινισμού αλλά εκλήφθηκε ως σημάδι ότι το φεμινιστικό πρόταγμα είχε εκπληρωθεί (2005, σελ. 3), εντούτοις πολλές φορές εκφυλίζονται σε μια επιδεικτική «αρσενικο-φαντασιακή καρικατούρα» (male-imagined caricature) της γυναικείας σε-

ξουαλικότητας (Whitehead and Kurz, 2009, σελ. 228-229). Όπως έχει επισημάνει χαρακτηριστικά και η McRobbie (2004b), δεκάδες διδακτορικές διατριβές θα πρέπει να αναφερθούν στον μετασχηματισμό της κουλτούρας του σεξ σε ένα μεταφεμινιστικό πλαίσιο, όπου μια σαρωτική εμπορευματική λογική έχει κατευθυνθεί προς μια νεότερη αγορά, καταφέρνοντας να επανασηματοδοτήσει την πορνογραφία και, με τον τρόπο αυτόν, να σφετεριστεί τις νέες γυναίκες ως δοκιμή του «επιπέδου χειραφέτησής» τους.

Για την Chatterjee (2000, σελ. 90), από την άλλη, ως μεταφεμινισμός θεωρείται ο φεμινισμός που ενημερώνεται από, και κριτικά ενσωματώνει, διάφορες σύγχρονες θεωρίες μέσα από τις οποίες βλέπει τη δυνατότητα η πορνογραφία να αποτελεί ένα μέσο για τη διάρθρωση και την έκφραση των νέων σεξουαλικοτήτων, με τρόπους που επιδιώκουν να αποφύγουν τις αντιθετικές ταυτότητες και τις «δυαδικές ιεραρχίες» (binary hierarchies) με το άλλο φύλο – ιδίως στο πλαίσιο του διαδικτύου όπου οι γυναίκες μπορούν να λάβουν πιο ενεργό και σημαντικό ρόλο στην παραγωγή, διάχυση και κατανάλωση σεξουαλικών εικόνων. Όμως, όσο και αν οι μεταφεμινιστικές ετεροτοπίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως τρόποι αλλαγής και αναθεώρησης της επικρατούσας τάξης, επειδή δεν συνιστούν, σε τελευταία ανάλυση, ριζοσπαστική πολιτική δράση, δεν μπορούν και να διαταράξουν δραματικά και ουσιαστικά τις κυρίαρχες, κατά βάση, ανδροκεντρικά οριζόμενες έμφυλες νόρμες (Evans, Riley and Shankar, 2010, σελ. 227). Το δε μεταφεμινιστικό λεξιλόγιο καλείται εδώ να θεσπίσει ένα είδος «έμφυλου διακανονισμού» (gender settlement), μια «νέα συμφωνία» για τις νέες γυναίκες ως μια στρατηγική που απορρίπτει σθεναρά τη σημασία της ανανέωσης των αυτοδύναμων σεξουαλικών πολιτικών χειραφέτησης και αυτονομίας (McRobbie, 2009b, σελ. 58). Σε αυτής της κατεύθυνσης κριτικές προσεγγίσεις περί μεταφεμινισμού είναι που βρίσκει την όποια βάση του ο αφορισμός της Levy (2005, σελ. 35), ότι «δεν έχει πια κανένα νόημα να κατηγορούμε τους άνδρες». Αυτό το υποστηρίζει με άξονα το γενικότερο σκεπτικό της ότι αν «ανδρικά σωβινιστικά γουρούνια» είναι οι άνδρες που βλέπουν τις γυναίκες ως ένα κομμάτι κρέας, τότε «γυναικεία σωβινιστικά γουρούνια», όπως είναι και ο τίτλος του διάσημου βιβλίου της, είναι οι γυναίκες που καθιστούν τους εαυτούς τους και τις άλλες γυναίκες σεξουαλικά αντικείμενα (στο ίδιο, σελ. 4), ακριβώς όπως οι περίφημες πρωταγωνίστριες της πασίγνωστης τηλεοπτικής σειράς Sex and the City (στο ίδιο, σελ. 174).

Όσο, δηλαδή, και αν προκύπτουν γυναικείοι χαρακτήρες, πρακτικές και συμπεριφορές που διαταράσσουν την ηγεμονική κανονικότητα, οι πατριαρχικές δομές φαίνεται ότι έχουν την ικανότητα είτε να σιγούν, είτε να απορροφούν και να ενσωματώνουν τις όποιες εναλλακτικές αναγνώσεις (Finlay and Fenton, 2005, σελ. 66-67). Ουσιαστικά εδώ η κριτική αφορά κυρίως μια μερίδα γυναικών, αυτές που η McRobbie (2007) αποκαλεί «τοπ/κορυφαία κορίτσια» (top girls). Πρόκειται για νέες γυναίκες που στο «νέο σεξουαλικό συμβόλαιο» του μεταφεμινισμού γίνονται κατανοητές ως «ιδανικά υποκείμενα» της γυναικείας επιτυχίας, υποδείγματα της «νέας ανταγωνιστικής αξιοκρατίας», αποτέλεσμα μιας σύνθετης στρατηγικής «κυβερνησιμότητας του σύγχρονου εαυτού». Πίσω, όμως, από αυτή την απόδοση της ικανότητας φορέα δράσης και τη φαινομενική απόκτηση ελευθεριών, υποκρύπτεται έντεχνα και συστηματικά η απαίτηση να εγκαταλειφθεί η κριτική της ανδρικής ηγεμονίας που σχετίζεται με τα θέματα του φεμινισμού. Το νέο, δηλαδή, σεξουαλικό συμβόλαιο ενσωματώνεται στον πολιτικό λόγο και στη δημοφιλή κουλτούρα, επιτρέποντας την εκ νέου θεσμοθέτηση της ανισότητας των φύλων και τη σταθεροποίηση της ιεραρχίας τους μέσω της απαίτησης για προσπάθεια για έναν τελειοποιήσιμο εαυτό που, ως αδιάκοπη εργασία, σε συνδυασμό με τις σύγχρονες επαγγελματικές απαιτήσεις, δεν αφήνει κενό διάστημα για μια ανανεωμένη φεμινιστική πολιτική (στο ίδιο, σελ. 718). Προϋποθέτει για τις γυναίκες ότι μπορούν να συμβιβάσουν τις επαγγελματικές τους φιλοδοξίες με την εκπλήρωση των παραδοσιακού τύπου υποχρεώσεών τους εντός της οικίας, πράγμα το οποίο σημαίνει, στις περισσότερες περιπτώσεις, και συμμόρφωση με τις υπάρχουσες, καθεστηκυίες ιεραρχίες του φύλου (2009b, σελ. 83).

Ουσιαστικά πρόκειται γι' αυτό που η Probyn (1990) ονομάζει «Λόγο της επιλογότητας» (choiceoisie), έναν Λόγο που αρθρώνεται σε ένα κοινό πλαίσιο μεταφεμινισμού και «νέας παραδοσιοκρατίας» (new traditionalism). Η ιδεολογία, δηλαδή, της «επιλογότητας» λειτουργεί όχι ως μια προσφορά επιλογών, αλλά ως μια επιβεβαίωση των όσων υποτίθεται ότι ήταν «πάντα εκεί» για τα δικαιώματα των γυναικών. Είναι σε αυτή την κατάσταση που μια εκ νέου οριζόμενη παραδοσιοκρατία κανονικοποιεί τις κλασσικού τύπου πατριαρχικά οριζόμενες αξίες, όπως αυτές του σπιτιού και της οικογένειας, αλλά και τα ανδροκρατικά προτάγματα, όπως η συνεχής αυτο-σεξουαλικοποίηση, σε μια θεμελιώδη και αμετάβλητη κατάσταση «αγάπης

και εκπλήρωσης επιθυμιών». Σύμφωνα με την εν λόγω κανονικοποίηση, οι προσωπικές σχέσεις και η εκπλήρωση των επιθυμιών προβάλλονται ως αδιαμφισβήτητες καταστάσεις με τους υποτιθέμενους λόγους χειραφέτησης και ενδυνάμωσης να περιστρέφονται ή να κατασκευάζονται γύρω από μια παραδοσιακή αφήγηση της θηλυκότητας, που προσδιορίζεται από τον γάμο και την απόκτηση παιδιών (Heinecken, 2009, σελ. 24).

Ο Λόγος του μεταφεμινισμού ενεργοποιεί σε αυτό το πλαίσιο μια νέα άρθρωση που κατασκευάζει διαφορές, έτσι ώστε οι εν λόγω επιλογές να αποτελούν αποτέλεσμα «αυτόνομων αποφάσεων ενδυναμωμένων φορέων δράσης» (Probyn, 1990, σελ. 152). Στη ρητορική όμως περί ατομικής απόλαυσης, που προωθείται με το πρόσχημα της «επιλογής», η πολιτική σκέψη και δράση αντικαθίσταται από μια ελευθεριακή ιδεολογία που προωθεί τον ατομικισμό και επικεντρώνεται στην κατασκευή της «διαφοράς» (Klein, 1991, σελ. 129). Έτσι, παράλληλα με την εκ νέου κανονικοποίηση παραδοσιακών αξιών, προκρίνεται και μια «χειραφετικού» χαρακτήρα απελευθέρωση των ορίων της εργαλειακής χρήσης του γυναικείου εαυτού και σώματος με όχημα τα προσωπικά χαρακτηριστικά, την κατασκευή της ομορφιάς, την επιτέλεση της σεξουαλικότητας και τη διαχείριση των προσωπικών σχέσεων. Σε αυτό το καθεστώς, η εξουσία και η δύναμη δεν επιβάλλονται «από τα πάνω ή από τα έξω» αλλά εσωτερικεύονται, συμβάλλοντας έτσι στην κατασκευή της σύγχρονης γυναικείας υποκειμενικότητας, που χαρακτηρίζεται πλέον από την απόδοση της πλήρους ιδιότητας του φορέα δράσης για τις γυναίκες (Gill, 2007b, σελ. 152).

2. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΠΟΙΗΣΗ

Με άξονα την παραπάνω θεώρηση του μεταφεμινισμού, η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στις φωτογραφίες τύπου «σουφρωμένα χειλάκια», οι οποίες αναρτώνται κυρίως στα δημοφιλή κοινωνικά δίκτυα Facebook και Instagram που, λόγω της ιδιαίτερης γραμματικής τους, επιτρέπουν την αναπαραγωγή, ψηφιακή επικρότηση και σχολιασμό κειμένων, εικόνων και βίντεο. Οι εν λόγω φωτογραφίες αποτελούν ένα εύκολα αναγνωρίσιμο μοτίβο αυτο-φωτογραφικής απεικόνισης (selfie) και αφορούν ένα είδος γκριμάτσας αποτελούμενο από σούφρωμα και παράλληλα τονισμό των χειλιών, «με λάγνο

ύφος και *promising* βλέμμα στην κάμερα» (Γαλανοπούλου, 2015), με τα σχόλια για αυτές τις φωτογραφίες να «είναι από αστεία μέχρι εξευτελιστικά» (Τζάνας, 2012). Σκοπός λοιπόν της παρούσας ανάλυσης είναι να διερευνηθεί γιατί η εν λόγω μορφή «επιτέλεσης θηλυκότητας» (performance of femininity) αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερο σκεπτικισμό και συχνές επικρίσεις, ακόμα και χλευασμούς, από μια μεγάλη μερίδα αντρών, αλλά και από ορισμένες γυναίκες. Κατά την γνώμη μου αυτό συμβαίνει διότι οι φωτογραφίες *duckface*, ως χαρακτηριστικές εκφάνσεις του μεταφεμινιστικού Λόγου, με την έννοια της οικειοθελούς/αυτόβουλης επιτέλεσης έμφυλων πρακτικών (γυναικείο νάζι), επειδή φαίνεται να παρουσιάζουν σε κάποιο βαθμό ομοιότητες που σχετίζονται με αναπαραστατικά στοιχεία της γκόνζο (gonzo) πορνογραφίας, εμφαίνουν τις πατριαρχικού/ανδροκρατικού προσανατολισμού διακρίσεις περί του τι είναι κοινωνικά επιτρεπτό, υπό το πρίσμα αυτού που θα περιγραφεί παρακάτω ως «μεταφεμινιστικός σεξισμός».

Πιο συγκεκριμένα, το *gonzo*, ως υπό-είδος και αρχετυπική μορφή εικονοποιίας στο σκληρό πορνό, αποτελεί στις μέρες μας, κυρίως λόγω της γραμματικής του διαδικτύου, την κυρίαρχη μορφή διαθέσιμης πορνογραφίας. Σε σχέση με τα παλαιότερου τύπου μεγάλου μήκους πορνογραφικά φιλμ, το *gonzo* απαιτεί ελάχιστα τεχνικά και οικονομικά μέσα με κύριο και άμεσο αποτέλεσμα την κατακόρυφη αύξηση της παραγωγής πορνογραφικού υλικού αλλά και του αριθμού των ατόμων που σχετίζονται από οποιαδήποτε θέση με τη συγκεκριμένη βιομηχανία. Στην παραγωγή του *gonzo* δεν απαιτείται καμιά ιδιαίτερη υποκριτική ικανότητα και καμιά σύνθετη αφηγηματική δομή, παρά μια νατουραλιστική, στρουκτουραλιστικά δομημένη πλοκή μιας καθημερινής σεξουαλικής «κατάκτησης», όπου, συνήθως, ένας ή περισσότεροι άντρες κάνουν σεξ με ένα εκ πρώτης όψεως «ανυποψίαστο» κορίτσι (Hardy, 2008). Ουσιαστικά, δηλαδή, στην αποσύνδεση του *gonzo* από χαρακτήρες και ιστορίες, μόνο το σκηνικό είναι που μένει ως στοιχείο πλαισίωσης και αντίληψης της κοινωνικής πραγματικότητας στην οποία λαμβάνουν χώρα οι σεξουαλικές πράξεις (O'Neil, 2004).

Σε ένα καταδηλωτικό επίπεδο, λοιπόν, μπορεί να ειπωθεί ότι η δομή του *gonzo* αποτυπώνεται σε κάποιο βαθμό και στις φωτογραφίες τύπου «σουφρωμένα χειλάκια». Πιο συγκεκριμένα, στις περιπτώσεις που οι εν λόγω φωτογραφίες γίνονται αντιληπτές ως σεξουαλικά προσανατολισμένες απεικονίσεις, θεωρούνται ότι παραπέμπουν

σε μια «σεξουαλική πρόκληση», ενδεχομένως σε μια «πρόσκληση για πεολειχία», σηματοδοτώντας έτσι μια «ελευθεριακού χαρακτήρα» διαθεσιμότητα των γυναικών που αναπαρίστανται κατά μια παρόμοια λογική με αυτή που διατρέχει την *gonzo* αφήγηση. Το δε σκηνικό του μπάνιου που χαρακτηρίζει συνήθως τις συγκεκριμένες αναπαραστάσεις αποτελεί ένα εύκολα αναγνωρίσιμο, και από πολλές όψεις του συνδυασμένο με τη σεξουαλική επαφή, σημείο της οικίας και πεδίο της ιδιωτικής, προσωπικής σφαίρας. Πρόκειται δηλαδή, σύμφωνα με αυτή την ανάγνωση των φωτογραφιών, για μια σεξουαλική αισθητική κατά τα πρότυπα του κυρίαρχου, ετεροσεξουαλικά στοχευμένου, εμπορευματοποιημένου πορνό, η οποία συνδέεται και αποτυπώνει την κριτική περί απαιτήσεων για όλο και περισσότερο σεξουαλικοποιημένες και αντικειμενοποιητικές αναπαραστάσεις και απεικονίσεις των γυναικών.

Για μια μερίδα σκεπτικιστών που βλέπουν με μεγάλη επιφυλακτικότητα την κυρίαρχη εμπορευματική πορνογραφία, η κριτική σε αυτό το σημείο εστιάζεται στο ότι στην κουλτούρα της τελευταίας η αντικειμενοποίηση του γυναικείου σώματος ως πεδίο ικανοποίησης των σεξουαλικών φαντασιώσεων που παραπέμπουν στην υποδούλωση της γυναίκας, αποτελεί το παρεπόμενο μιας αισθητικοποίησης και «εξιδανίκευσης» του γυναικείου σώματος και των σεξουαλικών συνδηλώσεών του σε ένα πλαίσιο «από-φυσικοποίησης του σεξ», όπου σταδιακά χάνεται η ίδια η χαρά της σεξουαλικής πράξης (Bernstein, 2004, σελ. 8). Η αντικειμενοποίηση εδώ θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για το ερωτικό βλέμμα (Attwood, 2004, σελ. 15), που λαμβάνει χώρα όμως σε ένα ναρκισσιστικό πολιτισμό, όπου το σώμα αναπαρίσταται ευρέως ως ένα αντικείμενο για απεικόνιση και ένα βασικό συστατικό στοιχείο του εμπορεύσιμου εαυτού (Featherstone, 1996, σελ. 170-179). Υπό αυτή την έννοια, η κριτική διαπίστωση ότι οι άνθρωποι αντικειμενοποιούνται στην πορνογραφία δεν θα πρέπει να ιδωθεί τόσο ως ένα πρόβλημα της κοινωνίας που θα πρέπει να επιλυθεί, αλλά ως ένα γενικότερο σύμπτωμα της κοινωνικής αλλοτρίωσης (Toolin, 1983, σελ. 173).

Εννοείται ότι η αντικειμενοποίηση ενός ανθρώπου και η μεταχείρισή του ως αντικείμενο από έναν άλλον άνθρωπο είναι που, σε κάθε περίπτωση, ενδιαφέρει. Ως προς αυτό, άλλωστε, η Martha Nussbaum (1995, σελ. 257-258) θεωρεί ότι αντικειμενοποίηση είναι η μεταχείριση ενός ανθρώπου με μία ή περισσότερες από τις επτά διαφορετικές έννοιες που εμπλέκονται στην ιδέα της αντικειμενοποίησης και κα-

μία από τις οποίες δεν συνεπάγεται οποιαδήποτε από τις άλλες. Αυτές είναι: 1) η εργαλειακότητα (instrumentality), όπου το αντικείμενο αντιμετωπίζεται ως ένα εργαλείο για τους σκοπούς κάποιου, 2) η άρνηση της αυτονομίας (denial of autonomy), όπου στο αντικείμενο δεν αναγνωρίζεται επαρκώς η αυτονομία και η αυτοδιάθεση, 3) η αδράνεια (inertness), όπου στο αντικείμενο δεν αναγνωρίζεται η ιδιότητα του φορέα δράσης και η ικανότητα για δράση, 4) η υποκαταστασιμότητα (fungibility), όπου το αντικείμενο αντιμετωπίζεται ως κάτι ανταλλάξιμο είτε με αντικείμενα του ίδιου τύπου είτε άλλων τύπων, 5) η παραβατότητα (violability), όπου το αντικείμενο αντιμετωπίζεται ως κάτι που δεν νοείται με όρους ακεραιότητας αλλά επιτρέπεται να χωριστεί, σπάσει ή κομματιαστεί, 6) η ιδιοκτησία (ownership), όπου το αντικείμενο υπόκειται στη λογική της ιδιοκτησιακής κατοχής και 7) η άρνηση της υποκειμενικότητας (denial of subjectivity), όπου το αντικείμενο αντιμετωπίζεται ως κάτι του οποίου η όποια εμπειρία και τα όποια συναισθήματα δεν χρειάζεται να ληφθούν υπόψη. Υπό αυτή την έννοια, μια κατά Nussbaum θεώρηση της αντικειμενοποίησης στο πορνό δε συνιστά την οιονεί αυτόματη ισοδυναμία μιας γυναίκας με ένα αντικείμενο, αλλά την απόδοση στη γυναίκα της θέσης του αντικειμένου στις υποκείμενο-αντικείμενο σχέσεις, με την έννοια ότι δεν αποδίδεται πλήρως η ιδιότητα του υποκειμένου στις γυναίκες σε αυτές τις περιπτώσεις (Assiter, 1996, σελ. 282).

Το κυρίως πρόβλημα που εγείρεται εδώ, σύμφωνα με την Rosalind Gill (2003, σελ. 103), είναι ότι ο άξονας αυτής της τάσης εντοπίζεται στη μετατόπιση από τη σεξουαλική αντικειμενοποίηση στη σεξουαλική υποκειμενοποίηση. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για μια μεταφεμινιστικής λογικής στροφή που προκρίνει την πλήρη ευχέρεια στις, νέες κυρίως, γυναίκες να χρησιμοποιήσουν με οποιονδήποτε τρόπο και για οποιοδήποτε σκοπό την ομορφιά, το σώμα και τις σεξουαλικές σχέσεις τους γενικότερα – όπως εξάλλου συμβαίνει και στην περίπτωση των *duckface* φωτογραφιών. Υπό αυτή την έννοια, νομιμοποιείται κάθε εργαλειακή χρήση της σεξουαλικότητας και του εαυτού στο σύνολό του, είτε ως αυτονόητη προκείμενη της αυτοδιάθεσης είτε ως εάν να πρόκειται για μια συνειδητή υιοθέτηση της κουλτούρας της συναλλαγής, αποηθικοποιώντας έτσι την όποια έννοια δικαιϊκής τάξης στο πεδίο των σχέσεων οικειότητας. Έτσι, θα πρέπει εμφατικά να σημειωθεί ότι είναι προφανώς ζητούμενο η αυτονόητη αποδοχή της δυνατότητας για πλήρη και χειραφετική ελευθερία επιλογών, αλλά είναι άλλο ζήτημα η κριτική περί εγχάρα-

ξης μιας χρησιμοθηρικής και συμβολαιακού τύπου αντίληψης των σχέσεων οικειότητας και, προφανώς, άλλο πράγμα η αυθαίρετη εξαγωγή του συμπεράσματος ότι μια τέτοια, ακόμα και επίμαχη για ορισμένους σε κάποιες όψεις της, στάση ζωής δικαιολογεί σε οποιονδήποτε βαθμό την απο-προσωποποίηση των γυναικών εν γένει και την αναπαραγωγή της πατριαρχικής τάξης πραγμάτων.

Επιπρόσθετα, η στροφή της υποκειμενοποίησης συνιστά και μια μετάβαση από το αυστηρό και επικριτικό ανδρικό βλέμμα σε ένα αυτο-αστυνομευόμενο, αυτο-επιτηρητικό ναρκισσιστικό βλέμμα (2007, σελ. 152). Αυτό για την Gill (2003, σελ. 104) συνιστά μια ανώτερη μορφή εκμετάλλευσης από την αντικειμενοποίηση, αφού το αντικειμενοποιητικό ανδρικό βλέμμα εσωτερικεύεται σε μια μορφή ενδοεπιτήρησης και «πειθαρχικού καθεστώτος» (disciplinary regime). Συνιστά, δηλαδή, μια αναπαραστατική πρακτική των γυναικών με την υπόσχεση της εξουσίας που προσφέρει το να είναι μια γυναίκα «επιθυμητή και αντικείμενο πόθου», μια πρακτική που γίνεται στη βάση της «αυτονομίας», ουσιαστικά αυτοβουλίας, του υποκειμένου που επιλέγει να αυτοπαρουσιασθεί ως σεξουαλικό αντικείμενο. Έτσι, η σεξουαλική αντικειμενοποίηση δεν είναι κάτι που γίνεται στις γυναίκες από τους άνδρες, αλλά το αποτέλεσμα μιας «ελεύθερης επιλογής» που, στη συγκεκριμένη περίπτωση, αφορά τη λήψη *duckface* φωτογραφιών και την ανάρτησή τους σε κοινωνικά δίκτυα. Υπό αυτή την έννοια, ορθά επισημαίνει η Gill (2003, σελ. 104), είναι δύσκολο να της ασκηθεί κριτική. Όπως έχει τονίσει χαρακτηριστικά (2008, σελ. 41), η κριτική καθίσταται πολύ πιο δύσκολη γιατί ο τρόπος που δομείται η εξουσία σε αυτή την περίπτωση δεν είναι η εύκολα αναγνωρίσιμη εξωτερική καταπίεση, αλλά η πειθαρχία και η ρύθμιση που ως έννοιες και αξίες εσωτερικεύονται με τη μορφή νέων υποκειμενικοτήτων και συμβάλλουν στην κοινωνική κατασκευή των σύγχρονων θηλυκοτήτων, αλλά και στην καλλιέργεια μιας πιο δύσκολα αντιληπτής αντιφεμινιστικής κοινωνικής πραγματικότητας.

3. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΜΕΤΑΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΟ ΣΕΞΙΣΜΟ

Στο σύγχρονο ανταγωνιστικά δομημένο πλαίσιο (ετερο)προσδιορισμού των κυρίαρχων προτύπων εμφάνισης, ομορφιάς και σεξουαλικής συμπεριφοράς, η φεμινιστική πρακτική αντέταξε τη χαρακτηριστική στρατηγική της προσπάθειας να νοηματοδοτηθούν εκ νέου χλευαστικοί όροι περιγραφής της σεξουαλικότητας και του

σώματος, προσπάθεια που αποτελεί μια από τις πιο αξιοσημείωτες γλωσσικές στροφές στο τέλος του 20ού αιώνα (Amy-Chinn, 2006, σελ. 184). Η Ferguson (1986, σελ. 13), για παράδειγμα, είχε από πολύ νωρίς προκρίνει μια μεταφεμινιστικής κατεύθυνσης στρατηγική για την κοινωνική διαπραγμάτευση της πορνογραφικά προσανατολισμένης σεξουαλικοποίησης (sexualization) ανάμεσα στις ριζοσπαστικές και φιλελεύθερες θέσεις περί γυναικείας σεξουαλικότητας. Στην στρατηγική της «επανακωδικοποίησης» (recodification) που είχε προτείνει, διατηρείται τόσο η έμφαση στις απελευθερωτικές διαστάσεις της σεξουαλικής απόλαυσης, όσο και η δέουσα προσοχή στους ενδεχόμενους κινδύνους που προκαλεί η ανδροκεντρικά στοχευμένη κυρίαρχη μορφή πορνογραφίας. Αυτό γίνεται μέσω μιας προσπάθειας αλλαγής των νοημάτων των απεικονίσεων των γυναικών μέσω συμβολικών πολιτικών δράσεων με σκοπό να παρουσιάσουν τις τελευταίες ως σεξουαλικά υποκείμενα και όχι αντικείμενα.

Η δε εισαγωγή του χιούμορ εδώ, όχι μόνον επιτρέπει την ανατροπή των συμβάσεων της πορνογραφίας (Scott, 1999, σελ. 211), αλλά και δίνει στις γυναίκες τη δυνατότητα να κατασκευάσουν αυτές «πορνογραφικά κείμενα» (pornographic texts) μέσω του επαναπροσδιορισμού, της ανανοηματοδότησης ή της ειρωνικής παρώδησης των εννοιών (Hull, 2003, σελ. 524). Αξίζει, ωστόσο, εδώ να σημειωθεί ότι το χιούμορ μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ως μέσο αντίστασης αλλά και ως μέσο ελέγχου (D'Enbeau, 2009, σελ. 26-27). Η χρήση του χιούμορ ως μέσου αντίστασης δεν είναι μια χωρίς ενδεχόμενα λάθη πρακτική. Μπορεί, για παράδειγμα, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας στον αγγλοσαξονικό κόσμο να χρησιμοποιούν κατά καιρούς ένα φεμινιστικά προσανατολισμένο χιούμορ όπου, ενώ ο πυρήνας του μηνύματος γίνεται κατανοητός, το κοινό έχει «μάθει/κοινωνικοποιηθεί» να αποσυνδέεται από τον συναισθηματικό αντίκτυπο και τις συνέπειες αυτού του μηνύματος. Επιπρόσθετα, η εστίαση στο χιούμορ ως μέθοδος για αντίσταση στον πατριαρχικό έλεγχο εμποδίζει τη μελέτη του και ως μέθοδο ελέγχου (2009, σελ. 30-31).

Πλέον ενδεικτική περίπτωση που αποτυπώνει την εν λόγω στάση είναι η Annie Sprinkle, μια αμφιλεγόμενη φιγούρα που προωθεί μια χιουμοριστική και σαρκαστική προσέγγιση του πορνό, ειδικά μέσα από τον «παιχνιδιάρικο» τρόπο παρουσίασης της πορνογραφικής σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης (Nikunen and Paasonen, 2007, σελ. 38). Η Williams (1993), λόγου χάρη, τονίζει ότι ο εναγκαλισμός και η ενσωμάτωση πατριαρχικών όρων δύναται να προσδώσει μια θέση

φορέα δράσης στα ζητήματα σεξ, ειδικά αν περιλαμβάνει μια, με όρους Butler (1988, σελ. 520), «ανατρεπτική επανάληψη» (subversive repetition). Πιο συγκεκριμένα, η Williams (1993) θεωρεί ότι η χρήση από την Sprinkle τέτοιων όρων αναταράσσει την πατριαρχικά δομημένη «σεξουαλική κανονικότητα», μεταμορφώνοντάς την σε μια λογική «πέρα και όχι ενάντια» σε αυτή. Πάλι με όρους Butler (1997, όπως αναφέρεται στο Attwood 2007b, σελ. 239), πρόκειται για μια «αντιστροφή των αποτελεσμάτων» (reversal of effects), όπου η επανάληψη των επιζήμιων χαρακτηρισμών από πλευράς των γυναικών λειτουργεί ως βασική προϋπόθεση για την ανατροπή της πιθανότητας πρόκλησης βλάβης από αυτούς. Με απλά λόγια το γέλιο, η ειρωνεία και η παρωδία γίνονται εδώ ένα ισχυρό εργαλείο, που μπορεί να βοηθήσει στην επίτευξη μιας πιο χαλαρής και ελεύθερης σχέσης με τη σεξουαλικότητα και στην αποδόμηση των όποιων στερεοτύπων (Sabo, 2005, σελ. 45).

Βέβαια, όπως επισημαίνει η Williams (1980, σελ. 14), μια απλή αντιστροφή ενός στερεότυπου μέσω της ειρωνείας δεν είναι αρκετή, ιδιαίτερα όταν αυτή λαμβάνει χώρα σε επίπεδο ατομικών δηλώσεων. Η αδυναμία, δηλαδή, να κατανοηθούν οι ιδεολογικές ανάγκες που εξυπηρετούνται από το στερεότυπο οδηγεί, αντίθετα, στην αξιοποίηση ενός μάλλον επίπλαστου ρεαλιστικού ατομικισμού που, υπό το πρίσμα της λεγόμενης πολιτικής ορθότητας, δημιουργεί συχνά περισσότερα προβλήματα από όσα λύνει. Πιο αναλυτικά, η ειρωνεία είναι ένας τρόπος, σύμφωνα με την Gill (2007b, σελ. 159), να «το παίζεις σε διπλό ταμπλό», να μπορείς και να εκφράζεις σεξιστικές ή πρόδηλα απορριπτέες απόψεις αλλά, παράλληλα, να διατηρείς το προνόμιο να τις αμφισβητείς ως κάτι που «δεν το εννοούσες» και να κρατάς σαφείς αποστάσεις από συγκεκριμένα συναισθήματα και πεποιθήσεις - ειδικά σε μια «μπλαζέ εποχή» όπου το να δείχνεις παθιασμένος ή με έντονες κοινωνικές ευαισθησίες θεωρείται κάτι μάλλον υπερβολικό, που εύκολα απαξιώνεται.

Έτσι, από τη μια πλευρά η στρατηγική της ειρωνικής προσέγγισης και αντιμετώπισης δίνει την ευκαιρία να μπορούν να παρωδηθούν τα πάντα μέσα από έναν παιγνιώδη επαναπροσδιορισμό των νοημάτων και, από την άλλη, να διατηρείται η δυνατότητα για αποστασιοποίηση από την όποια δέσμευση, εμπλοκή ή ανάληψη υποχρεώσεων (Hull, 2003, σελ. 524 και 530). Το σημείο-κλειδί εδώ είναι η διαφορετικά οριζόμενη κουλτούρα κατανάλωσης από την κλασικού τύπου ικανοποίηση αναγκών, η οποία εξαρτάται, δομείται και

χαρακτηρίζεται κυρίως από έλλογες πρακτικές (discursive practices), που βασίζονται στις έννοιες του σαρκασμού, της δηκτικότητας και της ειρωνείας. Πιο ειδικά, η κατανάλωση κάθε είδους αγαθών και υπηρεσιών με έναν ειρωνικό προσανατολισμό γίνεται έτσι ώστε τα νεοφιλελεύθερα υποκείμενα να είναι «απολύτως ελεύθερα» να μπορούν να επιλέξουν ό,τι θέλουν, αλλά την ίδια στιγμή να μπορούν να διατηρούν και τις όποιες αξίες τους, τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια σφαίρα (Epley, 2007, σελ. 53-55). Με άλλα λόγια, πρόκειται για μια *win-win* λογική της μετατροπής των «χωρίς-γιακά» (no-collar) εργασιακών πρακτικών σε πολιτισμικές νόρμες γούστου που κινούνται πέρα από την επικρατούσα τάση – μια πρακτική, δηλαδή, που συνδέεται άμεσα με τη ρητορική της αυτονομίας και των απεριόριστων προσωπικών δυνατοτήτων του κάθε ατόμου ξεχωριστά (στο ίδιο, σελ. 52-53). Σε αυτό το πλαίσιο, η ειρωνικά προσανατολισμένη λογική του «ξέρω ότι είναι σεξιστικό και επειδή το ξέρω, μπορώ να το απολαμβάνω», συνεπώς και να το δημιουργώ, ταιριάζει απολύτως με τη ρητορική της αυτονομίας της μεταφεμινιστικής κουλτούρας (στο ίδιο, σελ. 55). Όπως το θέτει χαρακτηριστικά και η Gill (2007b, σελ. 159), καμιά συζήτηση περί της μεταφεμινιστικής αντίληψης δε θα ήταν πλήρης, εάν δεν περιλάμβανε και το ζήτημα της ειρωνείας.

Δε θα ήταν όμως πλήρης και αν δεν συνέδεε τη στρατηγική της μεταφεμινιστικής παρώδησης με το ιδιαίτερα επίμαχο, ανοιχτό και γενικότερο ζήτημα του σεξισμού. Πιο συγκεκριμένα, ο σεξισμός για την Gill (2011, σελ. 62) θα πρέπει να θεωρείται όχι μια σταθερή και άκαμπτη έννοια γεμάτη από στερεότυπα, αλλά ένα δυναμικό, μεταβαλλόμενο και πολυποίκιλο σύνολο «εύπλαστων» αναπαραστάσεων και πρακτικών εξουσίας. Πρόκειται για μια προσέγγιση διαμετρικά αντίθετη με αυτή που παρέθετε η McCormack (1978, σελ. 545) και ήθελε τον σεξισμό να αναφέρεται σε νοοτροπίες και κοινωνικές πρακτικές που βασίζονται στην υπόθεση ότι η σεξουαλική ανισότητα είναι ένα φυσικό, βιολογικό, παγκόσμιο φαινόμενο και όχι μια κοινωνική και ιστορική κατασκευή. Η επανεισαγωγή, δηλαδή, του σεξισμού που προτείνει η Gill (2011, σελ. 65-66) δεν τον αντιλαμβάνεται ως κάτι που ενδημεί εξ ορισμού σε απρεπείς εικόνες ή σε προβληματικά στερεότυπα, αλλά ως μια ιδεολογία, έναν Λόγο που αποτελεί συστατικό στοιχείο της κυρίαρχης «κοινής λογικής» και ενός πιο «αυτονόητου» τρόπου σκέψης, συναισθημάτων και ύπαρξης στο σύγχρονο κόσμο.

Με άλλα λόγια, ο σύγχρονος σεξισμός εδράζεται (και) σε ένα λανθάνον αλλά, την ίδια ώρα, πανταχού παρόν επίπεδο στην καθημερινότητα των γυναικών στον δυτικό κόσμο (Day, 2011), συνεχίζοντας να διαρθρώνει τα πολιτισμικά προϊόντα και τις συλλογικές, κοινωνικές εμπειρίες (Squires, 2010, σελ. 213). Ένας δε βασικός τρόπος με τον οποίο λειτουργεί είναι, ακριβώς, μέσα από την ακύρωση, εκμηδένιση ή/και παρώδηση κάθε λόγου περί δομικών ανισοτήτων ή, αλλιώς, η δραστικότητα του σεξισμού εδράζεται στην εξαιρετικά περιορισμένη δυνατότητα ανάδειξης και στηλίτευσής του (Gill, 2011, σελ. 63). Το να αντιστέκεται, δηλαδή, κάποιος στον σεξισμό, ακόμα και στην άρθρωση της συγκεκριμένης λέξης, φαίνεται ως κάτι «ξενέρωτο, άχαρο, σεμνότυφο και πάνω από όλα ξεπερασμένο» (Turner, 2005). Ο δε κυριότερος λόγος που η έννοια του σεξισμού έχει υποχωρήσει στον δημόσιο διάλογο είναι το κυρίαρχο πλαίσιο του νεοφιλελευθερισμού που (αυτο-)προκρίνεται ως ένα κοινωνικό σύστημα «εγγενώς ισότιμο στα ζητήματα των διαφορετικοτήτων» (Gill, 2011, σελ. 67), αλλά και της μεταφεμινιστικής λογικής που, σε αυτό το κοινωνικό πλαίσιο, υποβαθμίζει τη σημασία του.

Με άξονα τα παραπάνω, αναδύεται και μια γενικότερη κριτική για το πώς τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και, ειδικότερα, τα περίφημα *lifestyle* περιοδικά που απευθύνονται σε γυναίκες προκρίνουν, κανονικοποιούν και νομιμοποιούν όχι μόνο τον σεξισμό, αλλά και τις άνισες σχέσεις, καθώς και μια περιορισμένη αντίληψη της θηλυκότητας γύρω από τη μόδα, την ομορφιά και το «πώς θα έχεις δίπλα σου έναν άνδρα» – αναπαράγοντας έτσι συγκεκριμένους «μύθους ομορφιάς» και προωθώντας επικίνδυνες πρακτικές αυτο-μεταμόρφωσης, από εξαντλητικές δίαιτες μέχρι αμφιλεγόμενες πλαστικές χειρουργικές επεμβάσεις (2009, σελ. 347). Στην πραγματικότητα, η ιδέα του φεμινιστικού περιεχομένου στον κόσμο των περιοδικών για νέες γυναίκες αντικαταστάθηκε από έναν επιθετικό ατομικισμό, μια ηδονιστική σεξουαλικότητα και μια εμμονή στην καταναλωτική κουλτούρα. Είναι δε αδιαμφισβήτητο, για την McRobbie (2009B, σελ. 5), ότι ο αυτοπροσδιορισμός «μεταφεμινιστικός» έδωσε σε αυτόν τον κόσμο μια νέα νομιμοποίηση, απαλλαγμένη από κάθε λογοδοσία για τον χαρακτήρα της εν λόγω μετάβασης.

Υπό αυτή την έννοια, η διαμεσολαβημένη οικειότητα των γυναικείων περιοδικών αποτελεί, σύμφωνα και με την εσκεμμένα ετεροκανονική μεταφορά της Gill (2009, σελ. 366), τον «τέλειο γάμο» ανάμεσα στον μεταφεμινισμό και τον νεοφιλελευθερισμό. Στην ίδια

λογική και η Smith (2007, σελ. 535), που παραθέτει την κριτική που ασκείται από μια σειρά σχολιαστών, ότι η υπερβολική εμπορευματοποίηση των γυναικείων περιοδικών δεν μπορεί να δώσει δυνατότητες για υπερβατικές αναγνώσεις των κειμένων τους και ότι κάθε γυμνή εικόνα σε αυτό το πλαίσιο δεν μπορεί να λογιστεί ως αντιθετική ή ότι «σπάει ταμπού». Και αυτό διότι η σεξιστικά προσανατολισμένη επίδειξή τους γίνεται αποκλειστικά για την απόσπαση υπεραξίας από όσους εμπλέκονται ενεργά στον οικονομικό κύκλο παραγωγής των περιοδικών αυτών. Σε απάντηση, πάντως, των ισχυρισμών ότι τα περιοδικά προκαλούν βλάβη ή αντικειμενοποιούν τις γυναίκες, οι συντάκτες και εκδότες τους ισχυρίζονται συνήθως ότι το υλικό είναι «ειρωνικό» (Mooney, 2008, σελ. 255). Οι φωτογραφίες, για παράδειγμα, του Cosmopolitan, που απλώς δεν αποκαλύπτουν τις θηλές των μοντέλων και τα περιπαικτικά πειράγματα στο πρωτοσέλιδο του εξωφύλλου που αποτελούν πλέον ένα οικείο κομμάτι της σύγχρονης κουλτούρας, έχουν καταστεί σχεδόν «αυτο-παρωδίες» (Kammeyer, 2008, σελ. 8).

Καθίσταται σαφές, λοιπόν, πως δεν αρκεί μόνο να επανεισαχθεί ο όρος «σεξισμός» στη δημόσια συζήτηση (Vavrus, 2010), αλλά και να υιοθετηθεί εκ νέου η προσέγγιση της Winant (1983, σελ. 606) ότι για να αντιμετωπιστούν οι όποιες μορφές σεξιστικού Λόγου θα πρέπει πρώτα να κατανοηθεί η συνολική πραγματολογία του. Έτσι, η ενσωμάτωση του πορνογραφικού Λόγου στη λαϊκή κουλτούρα, η μεγάλη διαθεσιμότητα της ψυχαγωγίας μέσω αγοραίου ή μη σεξ, η συνεχής κατανάλωση σεξουαλικών αναπαραστάσεων, καθώς και η διάχυτη απαίτηση οι νεαρές γυναίκες στην καθημερινή σεξουαλική συμπεριφορά τους να «συμμορφώνονται» με τα κριτήρια του να είναι «καυτές» κατά τα πορνογραφικής αισθητικής σεξουαλικά πρότυπα, εισάγει μια νέα δυναμική στον τομέα της σεξουαλικότητας, την οποία το υφιστάμενο φεμινιστικό λεξιλόγιο δεν φαίνεται πλήρως εξοπλισμένο για να αντιμετωπίσει, όπως ορθά επισημαίνει η McRobbie (2008a, σελ. 235). Υπάρχει, δηλαδή, η ανάγκη για την εννοιολόγηση ενός νέου, πιο περιγραφικού είδους σεξισμού, που να σχετίζεται με τη σύγχρονη κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας. Στο πλαίσιο της παρούσας προσέγγισης προκρίνεται η έννοια του μεταφεμινιστικού σεξισμού, σε μια προσπάθεια για μια αρτιότερη εννοιολόγηση του σύγχρονου σεξισμού, αλλά και σε μια κατεύθυνση ιδεολογικής αποφόρτισης, αναφορικά με τα ζητήματα της πορνογραφίας. Ως μεταφεμινιστικός σεξισμός, λοιπόν, θα μπορούσε

να νοηθεί η οιονεί νομιμοποιημένη από τη μεταφεμινιστική κουλτούρα αναπαραγωγή σεξιστικών Λόγων και έλλογων πρακτικών. Σε ένα πρώτο επίπεδο, ο μεταφεμινιστικός σεξισμός φαίνεται να ταυτίζεται με αυτό που η McRobbie (2009b, σελ. 5) αποκαλεί «ηδονιστικός θηλυκός φαλλισμός στον τομέα της σεξουαλικότητας» και η Susan Douglas ονομάζει «νέο ή πεφωτισμένο σεξισμό» (Lee and Wen, 2009, σελ. 94), την αναπαραγωγή δηλαδή σεξιστικών γυναικείων εικόνων στη δημόσια σφαίρα στο πλαίσιο μιας μεταφεμινιστικής ρητορικής, που δεν συνιστά τίποτε άλλο παρά μια εκδοχή του «παραδοσιακού σεξισμού». Όμως μια τέτοια θεώρηση του μεταφεμινιστικού σεξισμού θα ήταν περιοριστική, διότι δεν θα αναδείκνυε/στηλίτευε επαρκώς την φαλλοκρατική/πατριαρχική αιτίαση να αποδίδει κατά παραπλανητικό τρόπο ως αποκλειστική πηγή του σύγχρονου σεξισμού τους χειραφετικούς Λόγους, συμπεριφορές και δράσεις των σύγχρονων γυναικών – ελέω μάλιστα της, εκ των πραγμάτων, αμφισημίας του μεταφεμινισμού, τόσο ως όρου όσο και ως φαινομένου.

Η εν λόγω αμφισημία, όπως έχει σημειωθεί και παραπάνω, επιτείνεται στη συγκεκριμένη περίπτωση λόγω και του ρευστού χαρακτήρα που ενυπάρχει στην περίπτωση του σεξισμού, ειδικά αν αυτός ιδωθεί υπό το πρίσμα της γνωστής θεώρησης των κοινωνικών ψυχολόγων Glick και Fiske (1996). Οι τελευταίοι προτείνουν μια θεωρία του σεξισμού που βασίζεται σε τρεις πηγές της ανδρικής αμφιθυμίας απέναντι στις γυναίκες – τον πατερναλισμό, τη διαφοροποίηση των φύλων και την ετεροσεξουαλικότητα. Έτσι, ο αμφίθυμος (ambivalent) σεξισμός συγκροτείται από τη συνύπαρξη δύο αντιθετικών αλλά και συμπληρωματικών τάσεων, του «εχθρικού» (hostile) και του «καλοπροαίρετου/καλοκάγαθου» (benevolent). Ο εχθρικός περιλαμβάνει τις αρνητικές στάσεις απέναντι στις γυναίκες στα τρία πεδία αντιμαχόμενων συμπεριφορών (κυριαρχικός πατερναλισμός, μειωτικές πεποιθήσεις και ετεροσεξουαλική εχθρότητα), ενώ ο καλοπροαίρετος τις «υποκειμενικά θετικές» (προστατευτικός πατερναλισμός, εξιδανίκευση των γυναικών και επιθυμία για σύναψη σχέσεων) (1997).

Το πρόβλημα εδώ έγκειται στη συνήθως απροβλημάτιστη ή και, ενίοτε, χρησιμοθηρική αποδοχή από πλευράς των γυναικών των πρακτικών του καλοπροαίρετου σεξισμού, που αναστέλλει την ισότητα των φύλων μέσω της επιβράβευσης της πατριαρχικής τάξης πραγμάτων (2001). Η σύγχυση, δηλαδή, αναφορικά με το ποιοι λόγοι και συμπεριφορές πρέπει να εκληφθούν ως στοιχεία ευγένειας

και αβρότητας και όχι σεξισμού, εντείνεται και από τη συνήθη μετάφραση «καλοπροαίρετος/καλοκάγαθος», που απαντάται συχνά στον δημόσιο λόγο και υπονοεί μια εξ ορισμού θετική προδιάθεση από πλευράς των ανδρών στο επίπεδο της αιτιότητας (causality) – σύγχυση η οποία ενδεχομένως θα αποφεύγονταν αν υιοθετούνταν ο όρος «καλοσυνάτος/ευμενής» ώστε να απέδιδε πιο περιγραφικά την εννοιολόγηση των Glick και Fiske. Κατ' αναλογία, λοιπόν, στην περίπτωση του μεταφεμινιστικού σεξισμού ο επίμαχος χαρακτήρας της εννοιολόγησης περιστρέφεται γύρω από την αντιμαχόμενη αποδοχή και υιοθέτηση της ορολογικά φορτισμένης έννοιας του μεταφεμινισμού. Με άλλα λόγια, στον βαθμό που η μεταφεμινιστική αισθητική προτάσσει ή έστω αποδέχεται με ευαρέσκεια τις σεξουαλικοποιημένες αναφορές και τους σεξοκεντρικούς εγκωμιασμούς, τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες, η αξιολογική αποτίμηση της εκφοράς κάθε λόγου απαιτεί πλέον όχι μόνο την απαραίτητη, σε κάθε περίπτωση, πλαισίωση, αλλά και τη συγκεκριμενοποίηση των εξατομικευτικών διαστάσεων.

Ίσως ένα παράδειγμα εδώ να λειτουργούσε διαφωτιστικά. Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, η περίπτωση της χρήσης του όρου «τούμπανο» για την περιγραφή γυναικών στο καθημερινό λεξιλόγιο είναι ενδεικτική. Έτσι, ενώ ο όρος «τούμπανο» αρχικά χρησιμοποιούνταν ως ευφημισμός για την περιγραφή μυωδών ανδρών και γυναικών με μεγάλο στήθος, εντούτοις κατέληξε ένας συμπεριληπτικός όρος για την περιγραφή κάθε «σεξουαλικά γοητευτικής» γυναίκας. Λόγω, όμως, της αρχικά καταδηλωτικής σημασίας του «πρησμένου», συνεχίζει να κρατά τις συνδηλώσεις περί «σωματικών προσόντων» αναφορικά με τα ευμεγέθη γυναικεία στήθη (ειδικά αυτά που είναι αποτέλεσμα πλαστικής χειρουργικής), τα καλοσχηματισμένα γυναικεία οπίσθια και τα σαρκώδη χείλη. Η επιλογή όμως επικρότησης μιας γυναίκας ως «τούμπανου» και, αντίστοιχα, η θετική αποδοχή αυτού, π.χ. στην περίπτωση ενός σχολίου σε κοινωνικό μέσο για την ανάρτηση μιας *duckface* φωτογραφίας, κρίνεται κάθε φορά και κατά περίπτωση σε σχέση με το αν υπήρχε, εν τέλει, μείωση ή αντικειμενοποίηση της αποδέκτριας του χαρακτηρισμού, αν το εν λόγω μήνυμα υιοθετήθηκε πράγματι ως ένα «κοπλιμέντο» που, ταυτόχρονα, ήταν και το επιθυμητό αποτέλεσμα μιας σεξουαλικής υποκειμενοποίησης, αν αφορά μια δημόσια τοποθέτηση ανοιχτή στις ερμηνείες από ευρύ κοινό, υπό ποιες συνθήκες και σε ποιο περιβάλλον έλαβε χώρα μια τέτοια στιχομυθία κοκ.

Συνεπώς, πρέπει να επισημανθεί ότι η προσπάθεια για μια πιο δόκιμη και εννοιολογικά χρήσιμη ανακατασκευή του σύγχρονου σεξισμού ως φαινόμενο υπό το πρίσμα του μεταφεμινιστικού σεξισμού, σημαίνει και την αναγκαία διασαφήνιση ότι μπορεί ο τελευταίος να στοιχειοθετείται από τη διάχυση σεξιστικών Λόγων και έλλογων/ρηματικών πρακτικών, η οποία υποστηρίζεται/«νομιμοποιείται» κατά αμφίσημο τρόπο από τη μεταφεμινιστική κουλτούρα αλλά, σε κάθε περίπτωση, εδράζεται στην πατριαρχικής λογικής συνέχιση διάφορων έμφυλων δομικών ανισοτήτων και στην αναπαραγωγή ανδροκρατικών στερεοτύπων που, συνήθως, βασίζονται σε δύο μέτρων και δύο σταθμών (double standards) Λόγους και συμπεριφορές (π.χ. ο σεξουαλικά δραστήριος άνδρας είναι «μάγκας» ενώ η αντίστοιχη γυναίκα είναι «πόρνη»). Η εν λόγω επισήμανση δεν αφορά μια σχετικιστικού χαρακτήρα αναγωγή στη γενικότερη ρευστότητα του υστερο-νεωτερικού σκηνικού, αλλά μια προσπάθεια να αναδειχθεί τόσο ο επίμαχος χαρακτήρας της μεταφεμινιστικής λογικής/αντίληψης, όπως αποτυπώνεται και στην περίπτωση των *duckface* φωτογραφιών, όσο και τα, συχνά δυσδιάκριτα, όρια ανάμεσα στον σεξισμό, τη γενικότερη σεξουαλικοποίηση της δημόσιας σφαίρας και το χειραφετικά προσανατολισμένο διονυσιακό πνεύμα.

Συμπερασματικά, λοιπόν, ασχέτως αν οι φωτογραφίες *duckface* αποτελούν επιτελέσεις θηλυκότητας, σκόπιμες ενέργειες σεξουαλικής πρόκλησης, αυθόρμητες δηλώσεις ερωτικής διαθεσιμότητας, πορνογραφικά προσανατολισμένης αισθητικής αναπαράστασης, ή/και ειρωνικές παρωδήσεις της περιρρέουσας κριτικής γύρω από αυτές, αποτελούν μεταφεμινιστικούς Λόγους, διότι δημιουργούνται, διαχέονται και αναπαράγονται παρά τις πρόδηλα συντηρητικές και πατριαρχικού χαρακτήρα επικρίσεις. Αποτελούν, δηλαδή, έλλογες πρακτικές που, σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να αποτελούν αφορμή/«αιτία» για την αναπαραγωγή σεξιστικών και συχνά αντιφεμινιστικών/μισογυνικών Λόγων. Κάτι, όμως, που δεν έχει να κάνει με την ορθή επισήμανση της Attwood (2005a, σελ. 402), ότι οι συχνά εύλογες εκφραζόμενες αντιρρήσεις και ενστάσεις σχετικά με τον βαθμό στον οποίο η σύγχρονη έκφραση της γυναικείας σεξουαλικότητας αποτελεί επιβράβευση και διαιώνιση των υφιστάμενων ανδροκρατικών μοντέλων ή μια ρήξη με αυτά, συνιστούν ένδειξη της ρευστής κατάστασης του υστερο-νεωτερικού σκηνικού. Ως καταφανείς, δηλαδή, εκδηλώσεις μιας μεταφεμινιστικής αντίληψης, ειδικά από τη στιγμή που κατασκευάζονται *παρά* τις όποιες «ανδροκρατι-

κές μομφές», οι φωτογραφίες τύπου «σουφρωμένα χειλάκια» επιδοκιμάζονται και επικροτούνται στην παρούσα εργασία στη βάση του ότι διαταράσσουν την καθεστηκυία πατριαρχική τάξη. Και αυτό διότι λόγω (και) των ομοιοτήτων που φαίνεται να παρουσιάζουν με τα κείμενα τύπου *gonzo* στο πλαίσιο της λεγομένης πορνογραφικοποίησης (pornographication) της κυρίαρχης κουλτούρας (Λιότζης, 2015), εμφαίνουν την ανάδειξη της διχοτομικής τυπολογίας των γυναικών σε «είτε παρθένες είτε πόρνες», κατά έναν παρόμοιο τρόπο με αυτό που συμβαίνει με τις πορνογραφικές και σεξουαλικοποιημένες αναπαραστάσεις.

Όπως έχει τονίσει και η Smith (1999, σελ. 181), τα επιχειρήματα στις συζητήσεις γύρω από τη γυναικεία σεξουαλικότητα και το τι συνιστά «ρητά σεξουαλικό υλικό» (sexually explicit material) βασίζονται, πράγματι, πολλές φορές στην έννοια του «καλού και εκλεπτυσμένου γούστου», αλλά και στο τι αποτελεί μια «αποδεκτή κοινωνικά γυναικεία συμπεριφορά». Αυτά τα επιχειρήματα όμως ανάγονται στο τέλος σε μια διχοτομική προσέγγιση, που κατηγοριοποιεί τις γυναίκες ανάλογα με την «ομορφιά» τους, την ηλικία τους και τις ιστορικοκοινωνικά θεμελιωμένες διχοτομίες μεταξύ καλού-κακού, «υψηλού-χαμηλού», Παναγίας/πόρνης – παράλληλα με μια ταυτόχρονη σύνδεση του «καλού» με την αστική, μη-σεξουαλική γυναίκα και του «κακού» με την κατώτερων στρωμάτων και τάξεων «αδελφή» της. Έτσι, αν και έχει πράγματι βάση η επισήμανση της Attwood (2002, σελ. 99) ότι στο σύγχρονο πλαίσιο της σεξουαλικοποίησης παρατηρείται μια «απαλοιφή των διαφορών» μεταξύ «καλών και κακών» γυναικών, που μετατρέπει κατά έναν πάνω-κάτω αυτόματο και υπερβατικό τρόπο όλες τις γυναίκες σε σεξουαλικό θέαμα και διαλύει κάθε κοινωνική σύμβαση και δέσμευση, δεν μπορεί να μην διατυπωθεί η διάχυτη και βάσιμη κριτική ότι ο εξαστισμένος άνδρας συνεχίζει να αποτελεί τον βασικό οργανωτή και αξιολογητή της σύγχρονης σεξουαλικότητας. Δεν μπορεί, δηλαδή, να μην τονιστεί ότι η ανδροκεντρική προσέγγιση στην κοινωνική κατασκευή της σεξουαλικότητας παραμένει σε μεγάλο βαθμό κυρίαρχη. Αυτό όμως πρέπει να λήξει κάποια στιγμή. Και όσο οι φωτογραφίες *duckface* αποτελούν αφορμή ή και μορφή αποδόμησης αυτής της συνθήκης, είναι κάτι παραπάνω από επιθυμητές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Γαλανοπούλου, Χ. (2015). Κοπελιά, με τις selfies δεν τα βάζουνε!. *Lifo*, 16 Φεβρουαρίου, ανακτήθηκε από http://www.lifo.gr/team/apopseis/55375

Λιότζης, Ε. (2015). Πορνογραφικοποιήση και σεξουαλικοποίηση: Προς μια σύνθετη προσέγγιση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 34, σ. 151-174.

Τζάνας, Π. (2012).Η επιδρομή του duckface. *MaryMary.gr* (20 Μαρτίου), ανακτήθηκε από http://www.marymary.gr/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-duckface/

Ξενόγλωσση

Amy-Chinn, D. (2006). Tis pity she's a whore: Postfeminist prostitution in Joss Whedon's Firefly?. *Feminist Media Studies*, 6 (2), pp. 175-189.

Assiter, A. (1996). Book review: Danny Lacombe. Blue politics, pornography and the law in the age of feminism - Diana Russel (ed.). Making Violence Sexy: Feminist Views on Pornography. *Social & Legal Studies*, 5 (2), pp. 280-282.

Attwood, F. (2002). «A very British carnival: Women, sex and transgression in Fiesta Magazine. *European Journal of Cultural Studies*, 5 (1), pp. 91-105.

Attwood, F. (2004). Pornography and objectification: Re-reading "the picture that divided Britain". *Feminist Media Studies*, 4 (1), pp. 7-19.

Attwood, F. (2005a). Fashion and passion: Marketing sex to women. *Sexualities*, 8 (4), pp. 392-406.

Attwood, F. (2005b). "Tits and ass and porn and fighting": Male heterosexuality in magazines for men. *International Journal of Cultural Studies*, 8 (1), pp. 83-100.

Attwood, F. (2006). Sexed up: Theorizing the sexualization of culture. *Sexualities*, 9 (1), pp. 77-94.

Attwood, F. (2007a). No money shot?: Commerce, pornography and new sex taste cultures. *Sexualities*, 10 (4), pp. 441-456.

Attwood, F. (2007b). Sluts and Riot Grrrls: Female identity and sexual agency. *Journal of Gender Studies*, 16 (3), pp. 233-247.

Banet-Weiser, S. and Portwood-Stacer, L. (2006). "I just want to be me again!": Beauty pageants, reality television and post-feminism. *Feminist Theory*, 7 (2), pp. 255-272.

Bernstein, J. M. (2004). Bare life, bearing witness: Auschwitz and the pornography of horror. *Parallax*, 10 (1), pp. 2-16.

Boynton, P. (2003). "Much, much, much better sex" - Was that ever true?: Revisiting an evaluation of sex information in women's magazines. Non published text.

Butler, J. (1988). Performative acts and gender constitution: An essay in phenomenology and feminist theory. *Theatre Journal*, 40 (4), pp. 519-531.

Butler, J. (1997), *Excitable speech: A politics of the performative*. New York, London: Routledge.

Chatterjee, B. (2000). Cyberpornography, cyberidentities and law. *International Review of Law Computers & Technology*, 14 (1), pp. 89-93.

D'Enbeau, S. (2009). Feminine and feminist transformation in popular culture: An application

of Mary Daly's radical philosophies to Bust magazine. *Feminist Media Studies*, 9 (1), pp. 17-36.

Day, E. (2011). Why sexism is no laughing matter, despite what the boys might say. *The Observer*, January 30, retrieved from http://www.theguardian.com/society/2011/jan/30/sexism-no-laughing-matter

Epley, N. S. (2007). Pin-ups, retro-chic and the consumption of irony. In P. Susanna, K. Nikunen and L. Saarenmaa (eds). *Pornification: Sex and sexuality in media culture*, pp. 45-57 Oxford, New York: Berg.

Evans, A., Riley, S. and Shankar, A. (2010). Postfeminist heterotopias: Negotiating "safe" and "seedy" in the British Sex Shop Space. *European Journal of Women's Studies*, 17 (3), pp. 211-229.

Featherstone, M. (1996). The body in consumer culture. In M., Featherstone, M. Hepworth and B. S. Turner (eds), *The body: Social process and cultural theory* (pp. 170-196). London: Sage.

Featherstone, M. (2007). *Consumer culture and postmodernism*. Second Edition, London: Sage.

Featherstone, M. (2010). Body, image and affect in consumer culture. *Body & Society*, 16 (1), pp. 193-221.

Ferguson, A. (1986). Pleasure, power and the porn wars. *The Women's Review of Books*, 3 (8), pp. 11-13.

Gill, R. (2003). From sexual objectification to sexual subjectification: The resexualisation of women's bodies in the media. *Feminist Media Studies*, 3 (1), pp. 100-106.

Gill, R. (2007a). *Gender and the media*. Cambridge: Polity Press.

Gill, R. (2007b). Postfeminist media culture: Elements of a sensibility. *European Journal of Cultural Studies*, 10 (2), pp. 147-166.

Gill, R. (2008). Empowerment/sexism: Figuring female sexual agency in contemporary advertising. *Feminism & Psychology*, 18 (1), pp. 35-60.

Gill, R. (2009). Mediated intimacy and postfeminism: A discourse analytic examination of sex and relationships Advice in a women's magazine. *Discourse & Communication*, 3 (4), pp. 345-369.

Gill, R. (2011). Sexism reloaded, or, it's time to get angry again!. *Feminist Media Studies*, 11 (1), pp. 61-71.

Gill, R. and Arthurs, J. (2006). Editors' introduction: New femininities?. *Feminist Media Studies*, 6 (4), pp. 443-451.

Glick, P. and Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70 (3), pp. 491-512.

Glick, P. and Fiske, S. T. (1997). Hostile and benevolent sexism: Measuring ambivalent sexist attitudes toward women. *Psychology of Women Quarterly*, 21 (1), pp. 119-135.

Glick, P. and Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist*, 56 (2), pp. 109-118.

Gormley, S. (2009). Introduction. *Working Papers on the Web*, 13, Sheffield Hallam University, UK, extra.shu.ac.uk/wpw.

Hardy, S. (2008). The pornography of reality. *Sexualities*, 11 (1-2), pp. 60-64.

Heinecken, D. (2009). Sexed appeals: Network marketing advertising and adult home novelty parties. *Studies in Popular Culture*, 31 (2), pp. 23-43.

Hull, C. L. (2003). Poststructuralism, behaviorism and the problem of hate speech. *Philosophy & Social Criticism*, 29 (5), pp. 517-535.

Jackson, S. and Westrupp, E. (2010). Sex, postfeminist popular culture and the pre-teen girl. *Sexualities*, 13 (3), pp. 357-376.

Kammeyer, K. C. W. (2008). *A hypersexual society: Sexual discourse, erotica, and pornography in America today*. New York: Palgrave Macmillan.

Karlyn, K. R. (2006). Film As cultural antidote: Thirteen and the maternal melodrama. *Feminist Media Studies*, 6 (4), pp. 453-468.

Klein, R. D. (1991). Passion and politics in women's studies in the nineties. *Women's Studies International Forum*, 14 (3), pp. 125-134.

Lee, H. J. and Wen, H. (2009). Where the girls are in the age of new sexism: An interview With Susan Douglas. *Journal of Communication Inquiry*, 33 (2), pp. 93-103.

Levy, A. (2005). *Female chauvinist pigs: Women and the rise of raunch culture*. Melbourne: Schwartz.

McCormack, T. (1978). Machismo in media research: A critical review of research on violence and pornography. *Social Problems*, 25 (5), pp. 544-555.

McRobbie, A. (2004a). Post-feminism and popular culture. *Feminist Media Studies*, 4 (3), pp. 255-264.

McRobbie, A. (2004b). The rise and rise of porn phic. *Times Higher Education*, January 2 retrieved from https://www.timeshighereducation.com/features/the-rise-and-rise-of-porn-chic/182087.article

McRobbie, A. (2006). Post-feminism and popular culture: Bridget Jones and the new gender regime. In Curran J. and D. Morley (eds), *Media & Cultural Theory*. London, New York: Routledge, pp. 59-69.

McRobbie, A. (2007). Top girls?. *Cultural Studies*, 21 (4), pp. 718-737.

McRobbie, A. (2008a). Pornographic permutations. *The Communication Review*, 11 (3), pp. 225-236.

McRobbie, A. (2008b). Young women and consumer culture: An intervention. *Cultural Studies*, 22 (5), pp. 531-550.

McRobbie, A. (2009a). Inside and outside the feminist academy. *Australian Feminist Studies*, 24 (59), pp. 123-138.

McRobbie, A. (2009b). *The aftermath of feminism: Gender, culture and social change*. London: Sage.

Mooney, A. (2008). "Boys will be boys": Men's magazines and the normalization of pornography. *Feminist Media Studies*, 8 (3), pp. 247-265.

Munford, R. (2009). BUST-ing the third wave: Barbies, blowjobs and girlie feminism. In F., Attwood (ed.), *Mainstreaming sex: The sexualization of Western culture*. London, New York: I.B. Tauris, pp. 183-197.

Nikunen, K. and Paasonen, S. (2007). Porn star as brand: Pornification and the intermedia career of Rakel Liekki. *Velvet Light Trap* (59), pp. 30-41.

Nussbaum, M. C. (1995). Objectification. *Philosophy and Public Affairs*, 24 (4), pp. 249-291.

O'Neil, A. (2004). Taste-making: Indifference, interiors and the unbound image. In Gibson P.C. (ed.), *More dirty looks: Gender, pornography and power*. London: British Film Institute, pp. 137-148.

Probyn, E. (1990). New traditionalism and post-feminism: TV does the home. *Screen*, 31 (2), pp. 147-159.

Radner, H. (1995,). *Shopping around: Feminine culture and the pursuit of pleasure*. London, New York: Routledge.

Sabo, A. G. (2005). The status of sexuality, pornography, and morality in Norway today: Are the critics ready for Bjørneboe's joyful inversion of Mykle's Guilt Trip?. *Nordic Journal of Women's Studies*, 13 (1), pp. 36-47.

Sarikakis, K. (2011). Arriving at a crossroads: Political priorities for a socially relevant feminist media scholarship. *Feminist Media Studies*, 11 (1), pp. 115-122.

Sarikakis, K. and Tsaliki, L. (2011). Post/feminism and the politics of mediated sex. *International Journal of Media and Cultural Politics*, 7 (2), pp. 109-119.

Scott, K. (1999). Pornography, parody and paranoia: The imagined America of Vernon Sullivan. *French Cultural Studies*, 10 (29), pp. 201-215.

Smith, C. (1999). Talking dirty in For Women Magazine. In J. Arthurs and J. Grimshaw (eds). *Women's Bodies: Discipline and Transgression*, London, New York: Cassel, pp. 165-194.

Smith, C. (2007). Pornography for women, or What they don't show you in Cosmo!. *Journalism Studies*, 8 (4), pp. 529-538.

Sonnet, E. (1999). "Erotic fiction by women for women": The pleasures of post-feminist heterosexuality. *Sexualities*, 2 (2), pp. 167-187.

Squires, C. R. (2010). Running through the trenches: Or, an introduction to the undead culture wars and dead serious identity politics. *Journal of Communication Inquiry*, 34 (3), pp. 211-214.

Toolin, C. (1983). Attitudes toward pornography: What have the feminists missed?. *Journal of Popular Culture*, 17 (2), pp. 167-174.

Turner, J. (2005). Dirty young men. *The Guardian*, October 22, retrieved from http://www.theguardian.com/theguardian/2005/oct/22/weekend7.weekend3 Vavrus, M. D. (2010).Unhitching from the "post" (of postfeminism). *Journal of Communication Inquiry*, 34 (3), pp. 222-227.

Whitehead, K. and Kurz, T. (2009). "Empowerment" and the pole: A discursive investigation of the reinvention of pole dancing as a recreational activity. *Feminism & Psychology*, 19 (2), pp. 224-244.

Williams, L. (1980). Type and stereotype: Chicano images in film. *Frontiers: A Journal of Women Studies*, 5 (2), pp. 14-17.

Williams, L. (1993). A provoking agent: The pornography and performance art of Annie Sprinkle. In Gibson P. C. and R. Gibson (eds), *Dirty Looks: Women, Pornography, Power*. London: British Film Institute Publishing.

Winant, T. R. (1983). How ordinary (sexist) discourse resists radical (feminist) critique. *Women's Studies International Forum*, 6 (6), pp. 609-619.

Winship, J. (1983). "Options - for the way you want to live now", or a magazine for Superwoman. *Theory, Culture & Society*, 1 (3), pp. 44-65.